

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

LĒMUMS PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU lietā Nr. 2013-11-01

Rīgā

2014. gada 3. aprīlī

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Aija Branta, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

pēc Igora Jegorova konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

2014. gada 4. marta tiesas sēdē rakstveida procesā, izskatījusi lietu „Par Kriminālprocesa likuma 246. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”,

konstatēja:

1. 2005. gada 25. aprīlī Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) pieņēma Kriminālprocesa likumu (turpmāk arī – KPL), kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī. Līdz 2005. gada 1. oktobrim procesuālo kārtību krimināllietās Latvijas Republikas teritorijā noteica Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Pieņemot KPL, likumdevējs būtiski mainīja kriminālprocesa tiesisko regulējumu.

1.1. Sākotnēji KPL 246. panta „Procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošana” otrā daļa paredzēja: „Persona, kura īsteno tiesības uz aizstāvību, ir tiesīga iepazīties ar procesuālajiem dokumentiem, kuros fiksētās ziņas par faktiem izmantotas, lai pamatotu procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanu. Ja šāda iepazīstināšana apdraud pirmstiesas izmeklēšanu vai arī trešajai personai vai sabiedrībai svarīgas intereses, ar procesa virzītāja lēmumu to var atlikt līdz attiecīgā apdraudējuma novēršanai” (turpmāk – apstrīdētās normas sākotnējā redakcija). Savukārt KPL 396. panta „Aizliegums izpaust pirmstiesas kriminālprocesā iegūtās ziņas” pirmā daļa sākotnēji noteica: „Ziņas, ko ieguvusi kriminālprocesā iesaistīta persona, izmantojot savas procesuālās tiesības vai veicot savus procesuālos pienākumus, izpaužamas tikai ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā.”

1.2. 2009. gada 12. martā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kurš stājās spēkā 2009. gada 1. jūlijā un ar kuru KPL 246. panta otrā daļa tika izteikta šādā redakcijā: „Pirms pieņemt lēmumu par tāda drošības līdzekļa piemērošanu, kas saistīts ar brīvības atņemšanu, procesa virzītājs izsniedz personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tā ierosinājuma kopiju, kurā pamatota drošības līdzekļa izvēle” (turpmāk – apstrīdētā norma). Savukārt KPL 396. panta pirmā daļa tika izteikta šādā redakcijā: „Pirmstiesas kriminālprocesā iegūtās ziņas līdz tā pabeigšanai izpaužamas tikai ar izmeklētāja vai prokurora atļauju un viņa noteiktajā apjomā. Izmeklētājs vai prokurors rakstveidā brīdina personu par kriminālatbildību par šādu ziņu izpaušanu.”

1.3. 2013. gada 23. maijā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (turpmāk – KPL 2013. gada 23. maija grozījumi), kas stājās spēkā 2013. gada 27. oktobrī.

Ar KPL 2013. gada 23. maija grozījumiem apstrīdētā norma tika izteikta jaunā redakcijā: „Pirms pieņemt lēmumu par tāda drošības līdzekļa piemērošanu, kurš saistīts ar brīvības atņemšanu, procesa virzītājs izsniedz personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tā ierosinājuma kopiju, kurā norādīts konkrētā drošības līdzekļa izvēles pamatojums ar konkrētiem, uz lietas materiāliem balstītiem apsvērumiem” (turpmāk – apstrīdētās normas jaunā redakcija). Ar minētajiem grozījumiem KPL 396. panta pirmā daļa netika izteikta jaunā redakcijā, taču KPL

tika papildināts ar 60.² pantu „Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības kriminālprocesā”, kura trešās daļas 1. punktā tika noteikts, ka aizturētajam, kā arī aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, kuram piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, ir tiesības „iepazīties ar tiem lietas materiāliem, ar kuriem pamatots ierosinājums piemērot ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli, ciktāl šāda piekļuve neapdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses un netraucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu”.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Igors Jegorovs (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

2.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētā norma ierobežojot viņa tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā pirmstiesas stadijā, kad tiek izlemts jautājums par apcietinājuma piemērošanu. Proti, apstrīdētajā normā esot paredzēts, ka personai, kurai procesa virzītājs ierosina piemērot apcietinājumu, ir tiesības iepazīties ar izmeklēšanas tiesnesim adresētu procesa virzītāja ierosinājumu par apcietinājuma piemērošanu. Taču ne šī norma, ne citas KPL normas neparedzot attiecīgajai personai iespēju iepazīties ar tiem kriminālprocesa materiāliem, ar kuriem procesa virzītājs pamatojis savu ierosinājumu par apcietinājuma piemērošanu.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, personas iespēja iepazīties ar procesa virzītāja ierosinājumu par apcietinājuma piemērošanu nenodrošinot to, ka pirmstiesas kriminālprocesā tiek īstenotas personas tiesības uz aizstāvību. Ierosinājums, kurā ne vienmēr tiek atspoguļoti visi lietā būtiskie apstākļi, esot vienīgi procesa virzītāja interpretācija par konkrētā kriminālprocesa materiāliem. Personai esot liegta iespēja pilnvērtīgi paust savu viedokli par drošības līdzekļa pamatotību un efektīvi apstrīdēt procesa virzītāja norādīto motivāciju. Tādējādi netiekot ievērots pušu līdztiesības princips un sacīkstes princips un līdz ar to tiekot pārkāptas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Apstrīdētajā normā ietvertais regulējums nesamērīgi ierobežojot tiesības uz taisnīgu tiesu personai, par kuras apcietināšanu tiek lemts. Pieteikuma iesniedzējs pieļauj, ka pamattiesību ierobežojumam ir legītīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība, jo kriminālprocesa materiāli varot norādīt uz konkrētiem pierādījumiem, tostarp personu liecībām, un tādējādi persona, par kuras apcietināšanu tiek lemts, atrazdamās brīvībā, varot traucēt izmeklēšanu, citastarp ietekmējot minētās personas.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu neatsverot arī izmeklēšanas tiesneša institūts kriminālprocesā. Praksē izmeklēšanas tiesneši vispār atsakoties iepazīstināt personas ar jebkādiem kriminālprocesa materiāliem. Līdz ar to izmeklēšanas tiesnesis neesot uzskatāms par „objektīvu un neatkarīgu” tiesu.

Pieteikuma iesniedzējs pauž viedokli, ka apstrīdētā norma pieļauj informācijas slēpšanu kriminālprocesā. Taču personai, par kuras apcietināšanu tiek lemts, vajagot būt nodrošinātai iespējai iepazīties ar pierādījumiem, kas, pēc procesa virzītāja ieskata, pamato ierosinājumu tai piemērot apcietinājumu. Uz minēto norādot arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) prakse lietās par apcietinājuma piemērošanu.

2.2. Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka pēc būtības piekrīt tai kriminālprocesuālo tiesību normu interpretācijai, kas ietverta Saeimas iesniegtajos dokumentos. Tomēr Pieteikuma iesniedzējs uzsver, ka praksē procesa virzītāji KPL 12. pantā noteiktos pienākumus interpretējot tik šauri, cik vien tas iespējams. Tādēļ to situāciju, ka KPL neparedzot personai, par kuras apcietināšanu tiek lemts, tiesības iepazīties ar kriminālprocesa materiāliem, kas, pēc procesa virzītāja ieskata, pamato nepieciešamību piemērot apcietinājumu, neesot iespējams atrisināt ne tiesību normu interpretācijas ceļā, nedz arī ar lēmumu par tiesvedības izbeigšanu Satversmes tiesas lietā.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

3.1. Saeima norāda, ka valsts pienākums ir nodrošināt personai iespēju iepazīties ar dokumentiem, kuri kalpo par pamatu procesa virzītāja lūgumam piemērot šai personai tādu drošības līdzekli, kas saistīts ar brīvības atņemšanu. Apstrīdētā norma neliedzot procesa virzītājam iepazīstināt personu ar to informāciju, kas ir par pamatu lūgumam piemērot šai personai apcietinājumu. Apstrīdētajā normā esot paredzēts procesa virzītāja pienākums izsniegt personai tā ierosinājuma kopiju, kurā pamatota drošības līdzekļa izvēle. Turklāt atbilstoši KPL 12. panta pirmajai daļai procesa virzītājam, veicot atsevišķas procesuālās darbības, esot pienākums pārliecināties, vai šo darbību veikšanas laikā netiek aizskartas personu pamattiesības. Līdz ar to procesa virzītājam esot pienākums minēto ierosinājumu aizpildīt atbilstoši prasībām, kas izriet no Satversmes 92. panta. Proti, tā, lai no šā dokumenta gan izmeklēšanas tiesnesim, gan personai un tās aizstāvim būtu saprotams, kādi fakti un apsvērumi ir par pamatu tam, lai personai tiktu piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis.

Saeima uzsver, ka saskaņā ar KPL 271. pantu par apcietinājuma piemērošanu lemj izmeklēšanas tiesnesis un saskaņā ar KPL 40. pantu izmeklēšanas tiesneša pienākums ir kontrolēt cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesā. Gadījumos, kad procesa virzītājs nav minēto ierosinājumu aizpildījis pienācīgi, izmeklēšanas tiesnesis varot nodrošināt personas pamattiesības, informējot personu par tiem faktiem un apsvērumiem, kuri pamato ar brīvības atņemšanu saistīta drošības līdzekļa piemērošanas nepieciešamību.

Apstrīdētā norma pati par sevi neliedzot personām iepazīties ar lietas materiāliem. Taču ierobežojums izrietot no KPL 375. panta pirmās daļas, kas paredz: „Kriminālprocesa laikā krimināllietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums un ar tiem drīkst iepazīties amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, kā arī personas, kurām minētās amatpersonas attiecīgos materiālus uzrāda šajā likumā paredzētajā kārtībā.” Šādam ierobežojumam esot leģitīms mērķis – sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzība. KPL paredzot pietiekamus procesuālos instrumentus, ar kuriem gan procesa virzītājs, gan izmeklēšanas tiesnesis varot nodrošināt personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, arī tiesības

iepazīties ar apsvērumiem par attiecīgā drošības līdzekļa piemērošanas nepieciešamību.

3.2. Vienlaikus Saeima norāda, ka izskatāmajā lietā ir pamats tiesvedības izbeigšanai.

Saeima atzīst, ka apstrīdētās normas piemērošanā bija vērojamas nepilnības. Uz tām uzmanību vērsis arī tieslietu ministrs, rosinot noteikt stingrākas prasības attiecībā uz apstrīdētajā normā paredzēto ierosinājumu, lai uzlabotu šāda dokumenta kvalitāti un nodrošinātu efektīvāku tās personas tiesību īstenošanu, kurai piemērot ar brīvības atņemšanu saistīto drošības līdzekli tiek lūgts. Saeima esot reaģējusi uz nepilnībām apstrīdētās normas piemērošanā un tāpēc ar KPL 2013. gada 23. maija grozījumiem to izteikusi jaunā redakcijā, konkretizējot ierosinājuma par apcietinājuma piemērošanu saturu. Papildus tam KPL ticis papildināts ar 60.² pantu, *expressis verbis* paredzot, ka personai ir tiesības „iepazīties ar tiem lietas materiāliem, ar kuriem pamatots ierosinājums piemērot ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli”. Minētie grozījumi izdarīti citastarp arī tāpēc, lai izpildītu prasības, ko izvirza Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 22. maija direktīva 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā (turpmāk – Direktīva 2012/13/ES).

Atsaucoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. un 6. punktu, Saeima lūdz izbeigt tiesvedību lietā, jo apstrīdētā norma esot zaudējusi spēku, turklāt iespējamo personas pamattiesību pārkāpumu radījusi nevis apstrīdētā norma, bet gan tās piemērošanas prakse.

4. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas Tieslietu ministrija (turpmāk – Tieslietu ministrija) – uzskata, ka apstrīdētā norma, ja tā tiek aplūkota kopsakarā ar citām KPL normām, atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Tieslietu ministrija norāda, ka Satversmes 92. pantā noteiktās tiesības var ierobežot. Tieslietu ministrija informē, ka apstrīdētā norma izstrādāta, lai risinātu problēmas, kas saistītas ar izmeklēšanas noslēpuma izpaušanu. Izmeklēšanas noslēpuma izpaušana varot pārkāpt citu personu, it īpaši cietušo personu,

pamattiesības uz krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu. Saskaņā ar KPL 375. panta pirmo daļu kriminālprocesa laikā krimināllietā esošie materiāli esot izmeklēšanas noslēpums un procesa virzītājs izlemjot jautājumu par to, kurām personām un kādā apjomā lietas materiāli uzrādāmi. Šāda ierobežojuma mērķis esot aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu. Ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis – sabiedrības interešu aizsardzība. Minēto ierobežojumu vajagot piemērot atbilstoši samērīguma principam. Turklāt tieši apstrīdētā norma nodrošinot aizdomās turētā un apsūdzētā tiesības pirms tam, kad tiek pieņemts lēmums par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu, iepazīties ar procesa virzītāja sastādītā ierosinājuma kopiju, kurā norādīts konkrētā drošības līdzekļa izvēles pamatojums ar konkrētiem, uz lietas materiāliem balstītiem apsvērumiem.

Tieslietu ministrija uzsver, ka apstrīdētā norma neaizliedz iepazīstināt personu ar kriminālprocesa materiāliem un līdz ar to tajā neesot ietverts personas pamattiesību ierobežojums.

Attiecībā uz KPL 2013. gada 23. maija grozījumiem Tieslietu ministrija informē, ka tos izstrādājusi tieslietu ministra izveidota darba grupa ar mērķi izvērtēt KPL atbilstību Direktīvas 2012/13/ES prasībām. Darba grupa esot nonākusi pie secinājuma, ka nepieciešams noteikt stingrākas prasības attiecībā uz apstrīdētajā normā paredzēto ierosinājumu. KPL 2013. gada 23. maija grozījumu mērķis esot nodrošināt KPL atbilstību Direktīvai 2012/13/ES, kā arī uzlabot apstrīdētās normas piemērošanu.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Tiesībsargs norāda: lai persona varētu īstenot Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 5. panta otrajā daļā paredzētās tiesības, esot svarīgi personai nodrošināt tiesības iepazīties ar faktiem un apstākļiem, kas ir par pamatu tās tiesību un brīvību ierobežojumam.

Procesuālās līdztiesības princips esot būtisks tiesību uz taisnīgu tiesu elements. Atbilstoši šim principam procesa dalībnieku tiesībām esot jābūt taisnīgi

līdzsvarotām, proti, katram vajagot būt nodrošinātai iespējai izmantot procesuālos līdzekļus un nevienu procesa dalībnieku nedrīkstot nostādīt nelabvēlīgākā stāvoklī salīdzinājumā ar citiem. No minētā principa izrietot valsts pienākums izveidot tādu lietu izskatīšanas procesuālo regulējumu, kas efektīvi nodrošinātu tā ievērošanu.

Apstrīdētā norma ierobežojot personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, un tās aizstāvim tiesības iepazīties ar kriminālprocesa materiāliem, kas ir par pamatu apcietinājuma piemērošanai. Minētais ierobežojums izrietot no KPL 375. panta, kas aizsargājot izmeklēšanas noslēpumu un praksē pēc būtības nozīmējot tiesības iepazīties tikai ar apstrīdētajā normā minēto ierosinājumu, nevis pašiem kriminālprocesa materiāliem, no kuriem izriet nepieciešamība piemērot drošības līdzekli.

Ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis – citu konkrētajā kriminālprocesā iesaistīto personu (piemēram, cietušo vai liecinieku) interešu aizsardzība un netraucētas kriminālprocesa gaitas nodrošināšana. Apstrīdētā norma nodrošinot to, ka kriminālprocesa materiālos ietvertā informācija netiek izpausta personai, kura varētu ietekmēt cietušos vai lieciniekus. Tāpēc personai un tās aizstāvim esot pieejama vienīgi tā informācija, kuru procesa virzītājs uzskatījis par nepieciešamu ietvert apstrīdētajā normā paredzētajā ierosinājumā. Līdz ar to varot rasties tāda situācija, ka persona un tās aizstāvis tiek maldināti par ziņu patieso apjomu. Tāpat apstrīdētā norma varot kļūt par kriminālprocesa materiālu vienpusīgas interpretācijas cēloni. Apstrīdētā norma neparedzot katra gadījuma individuālu izvērtēšanu, kas būtu uzskatāma par saudzējošāku leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekli.

Tiesībsargs papildus norāda, ka KPL 2013. gada 23. maija grozījumi varētu novērst apstrīdētās normas nepilnības, ja tiktu piemēroti atbilstoši to mērķim un jēgai, katrā konkrētā gadījumā veicot atbilstošu individuālu izvērtējumu.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra (turpmāk – Ģenerālprokuratūra) – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Pēc Ģenerālprokuratūras ieskata, kriminālprocesā efektīvas izmeklēšanas nepieciešamība un sabiedrības interešu aizsardzība attaisno to, ka liela daļa no izmeklēšanas gaitā iegūtās informācijas ir izmeklēšanas noslēpums un netiek izpausta, lai aizdomās turētie un apsūdzētie nevarētu ļaunprātīgi mainīt pierādījumu jēgu un saturu, kā arī prettiesiski ietekmēt liecinošās personas. Apstrīdētā norma ļaujot šo leģitīmo mērķi īstenot vienlaikus ar aizstāvības tiesībām, jo paredzot personai tiesības saņemt procesa virzītāja ierosinājuma kopiju. Pirms apstrīdētās normas pieņemšanas personai neesot bijis tiesību saņemt šāda dokumenta kopiju.

Apstrīdētajā normā procesa virzītājam neesot noteikts ne aizliegums, ne pienākums iepazīstināt ar lietas materiāliem personu, kurai tiek piemērots apcietinājums. Šādu pienākumu nenosakot arī citas KPL normas. Savukārt KPL 375. panta pirmā daļa kriminālprocesa materiāliem nosakot izmeklēšanas noslēpuma statusu. Procesā virzītājam KPL normas esot jāpiemēro atbilstoši cilvēktiesību prasībām, un arī apstrīdēto normu bijis iespējams interpretēt un piemērot atbilstoši Satversmes 92. pantam.

Ģenerālprokuratūra pievienojas Saeimas lūgumam par tiesvedības izbeigšanu lietā sakarā ar to, ka personas pamattiesību aizskārumu rada nevis pati apstrīdētā norma, bet gan šīs normas piemērošanas prakse. Turklāt esot jāņem vērā, ka likumdevējs, reaģējot uz nepilnībām apstrīdētās normas piemērošanā, ir grozījis KPL un apstrīdētā norma jau zaudējusi spēku.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore Dr. iur. Kristīne Strada-Rozenberga – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

K. Strada-Rozenberga norāda, ka apstrīdētā norma aizdomās turētās vai apsūdzētās personas tiesības iepazīties ar konkrētiem procesuālajiem dokumentiem, ar kuriem pamatota drošības līdzekļa izvēle, esot aizstājusi ar procesa virzītāja pienākumu izsniegt ierosinājuma par apcietinājuma piemērošanu kopiju. Tāpēc, lai nodrošinātu personai, kurai piemēro apcietinājumu, tiesības uz aizstāvību, tai būtu izsniedzams tāds drošības līdzekļa piemērošanas ierosinājums,

kurā maksimāli detalizēti norādīti procesuālie dokumenti un tajos iekļautās ziņas, ar ko šis ierosinājums ir pamatots. Taču apstrīdētās normas piemērošanas praksē esot bijušas būtiskas nepilnības tieši attiecībā uz ierosinājumā iekļauto pamatojumu. Turklāt šādos gadījumos personām neesot bijusi nodrošināta pieeja tiem lietas materiāliem, ar kuriem pamatota apcietinājuma piemērošana tām. Šāda pieeja neatbilstot arī ECT praksei. Apcietinājuma piemērošanas procesam esot jānodrošina sacīkstes princips [pušu līdzvērtīgu iespēju princips] starp procesa virzītāju un aizstāvību. Šis princips esot pārkāpts, ja aizstāvībai liegta pieeja tiem izmeklēšanas dokumentiem, kas satur ziņas, uz kuru pamata tiek lemts par apcietinājuma piemērošanu vai pagarināšanu.

Pietiekami precīzas un pilnīgas informācijas par piespiedu līdzekļa piemērošanas pamatojumu trūkums esot vērtējams kā efektīvas aizstāvības šķērslis. Tāpēc, lai nodrošinātu personai reālas iespējas atspēkot argumentus par apcietinājuma nepieciešamību, tai vajagot būt informētai par tiem faktiem, uz kuru pamata izdarīts secinājums par piespiedu līdzekļa piemērošanas pamata esamību.

KPL 2013. gada 23. maija grozījumi varot veicināt personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību, tiesību aizsardzību pirmstiesas kriminālprocesā un uzlabot situāciju attiecībā uz apstrīdētās normas jaunās redakcijas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Tomēr apstrīdētās normas jaunajā redakcijā ietvertie vārdi „ierosinājuma kopiju, kurā norādīts konkrētā drošības līdzekļa izvēles pamatojums ar konkrētiem, uz lietas materiāliem balstītiem apsvērumiem”, kā arī KPL 60.² panta trešās daļas 1. punktā ietvertā atruna „ciktāl šāda piekļuve neapdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses un netraucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu” tiesību piemērošanas praksē nenodrošināšot atbilstību Konvencijas un Satversmes prasībām. Turklāt KPL regulējumā vispār neesot ietvertas nekādas prasības attiecībā uz tiesas kontroles nepieciešamību gadījumos, kad personai pirmstiesas kriminālprocesā tiek ierobežotas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem. Proti, personai neesot tiesību šādu lēmumu apstrīdēt vai pārsūdzēt.

Vērtējot apstrīdētās normas jauno redakciju, K. Strada-Rozenberga pauž viedokli, ka Direktīva 2012/13/ES Latvijas normatīvajos aktos ir ieviesta nepilnīgi un neatbilstoši tās prasībām.

8. Kurzemes, Latgales, Rīgas, Vidzemes un Zemgales apgabaltiesas (turpmāk kopā – apgabaltiesas), kas īsteno kontroli pār izmeklēšanas tiesnešu pieņemtajiem lēmumiem par apcietinājuma piemērošanu, ir sniegušas informāciju par apstrīdētās normas piemērošanas praksi.

Apgabaltiesas norāda, ka apstrīdētā norma neliedz personai vai tās aizstāvim iespēju atbilstoši KPL 375. panta pirmajai daļai iepazīties ar informāciju, uz kuras pamata procesa virzītājs ierosinājis piemērot personai apcietinājumu.

Kopumā apstrīdētās normas piemērošanas praksē neesot konstatējamas būtiskas nepilnības. Taču atsevišķos gadījumos procesa virzītāja ierosinājumi piemērot apcietinājumu esot formāli un tajos neesot norādīti konkrēti apstākļi, kas pamatotu apcietinājuma piemērošanas nepieciešamību. Apgabaltiesās esot saņemtas arī sūdzības par to, ka personām liegtas tiesības pilnvērtīgi īstenot aizstāvību, jo informācija un pierādījumi, kurus procesa virzītājs izmantojis ierosinājuma pamatošanai, neesot pieejami. Šādas sūdzības tiekot izskatītas apgabaltiesās, un atsevišķos gadījumos attiecīgie lēmumi tiekot atcelti, tostarp arī tajos gadījumos, kad ir konstatēts, ka kriminālprocesa lietā esošie materiāli nav uzskatāmi par pietiekamu pamatu apcietinājuma piemērošanai.

Apgabaltiesas vērš uzmanību uz to, ka apstrīdētās normas jaunā redakcija kopsakarā ar jauno KPL 60.² pantu novērsīšot nepilnības, kas bijušas konstatējamas apstrīdētās normas piemērošanas praksē, un veicināšot personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, cilvēktiesību ievērošanu pirmstiesas kriminālprocesā.

Satversmes tiesa secināja:

9. Apstrīdētā norma 2013. gada 27. oktobrī zaudēja spēku. Tāpēc Saeima lūdz izbeigt tiesvedību izskatāmajā lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma

29. panta pirmās daļas 2. punktu.

Saeima vērš uzmanību arī uz to, ka izskatāmajā lietā tiesvedības turpināšana nav iespējama, jo personas pamattiesību aizskārumu rada nevis apstrīdētā norma, bet gan tās piemērošanas prakse. Savukārt tas esot pamats tiesvedības izbeigšanai saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu.

Ja lietā izteikts lūgums izbeigt tiesvedību, Satversmes tiesa parasti to izlemj visupirms, ja vien šā lēmuma pieņemšanai nav nepieciešams izvērtēt atsevišķus lietas aspektus pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11.–14. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs, vai pastāv apstākļi, kuru dēļ tiesvedība izskatāmajā lietā ir izbeidzama.

10. Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja apstrīdētā tiesību norma ir zaudējusi spēku.

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmajā daļā noteiktais dod Satversmes tiesai tiesības izbeigt lietu, bet neparedz pienākumu to darīt. Proti, pat ja pastāv šajā tiesību normā minētais apstāklis, tad atsevišķos gadījumos būtu nepieciešams lietā turpināt tiesvedību, lai novērstu pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu vai būtisku valsts vai sabiedrības interešu apdraudējumu (*sal. ar Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 9.1. punktu*). Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jāvērtē, vai nepastāv kādi apsvērumi, kuru dēļ tiesvedība lietā būtu turpināma (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 6. punktu un 2011. gada 27. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-22-01 8. punktu*).

Interpretējot Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, jāņem vērā, ka šī norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 4. punktu*). Tādējādi, lai izlemtu jautājumu par tiesvedības izbeigšanu uz minētās normas pamata, izskatāmajā lietā Satversmes tiesai

jānoskaidro:

- 1) vai apstrīdētā norma zaudējusi spēku un
- 2) vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt.

10.1. Lieta ierosināta par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, proti, par KPL 246. panta otrās daļas redakciju, kas bija spēkā no 2009. gada līdz 2013. gadam. Apstrīdētā norma zaudēja spēku 2013. gada 27. oktobrī līdz ar Saeimā pieņemto KPL 2013. gada 23. maija grozījumu spēkā stāšanos.

Tātad apstrīdētā norma vairs nav spēkā, un tas varētu būt Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktā paredzētais pamats tiesvedības izbeigšanai lietā.

Tomēr apstrīdētās normas grozījumus, pat normatīvā akta atzīšanu par spēku zaudējušu un apstrīdētās normas ietveršanu citā normatīvajā aktā, kas strīdu pēc būtības neatrisina, nevar uzskatīt par pietiekamu pamatu tiesvedības izbeigšanai gadījumos, kad tiesvedības turpināšana ir nepieciešama konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2002. gada 12. jūnija spriedumu lietā Nr. 2001-15-03*). Tādējādi Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai likumdevējs konkrēto jautājumu reglamentējis saturiski atšķirīgi vai arī nolēmis šo jautājumu turpmāk vairs nereglamentēt.

Gadījumos, kad ir grozīts normatīvā regulējuma saturs, bet apstrīdētās normas teksts no regulējuma nav izslēgts, Satversmes tiesai jānoskaidro veikto izmaiņu apjoms, lai secinātu, ka tiesību normas saturs pēc būtības ir mainījies. Pretējā gadījumā tiesību normu izdevējs to tekstā izdarītu tikai redakcionālus grozījumus, kas vienmēr būtu uzskatāmi par formālu pamatu lūgt tiesvedības izbeigšanu lietā. Šāda situācija nonāktu pretrunā ar tiesiskas valsts principu, neveicinātu ne personas pamattiesību aizsardzību, nedz arī valsts vai sabiedrības interešu īstenošanu.

Ar KPL 2013. gada 23. maija grozījumiem apstrīdētā norma ir izteikta jaunā redakcijā, tāpēc formāli tā atzīstama par spēku zaudējušu. Apstrīdētā norma noteica, ka, pirms pieņemt lēmumu par tāda drošības līdzekļa piemērošanu, kas saistīts ar brīvības atņemšanu, procesa virzītājs izsniedz personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tā ierosinājuma kopiju, kurā pamatota drošības līdzekļa izvēle. Savukārt apstrīdētās normas jaunā redakcija nosaka: pirms pieņemt lēmumu par tāda drošības līdzekļa piemērošanu, kurš saistīts ar brīvības atņemšanu, procesa virzītājs izsniedz personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tā ierosinājuma kopiju,

kurā norādīts konkrētā drošības līdzekļa izvēles pamatojums ar konkrētiem, uz lietas materiāliem balstītiem apsvērumiem. Salīdzinot abu normu saturu, secināms, ka apstrīdētās normas vārds „pamatota” tika izskaidrots ar apstrīdētās normas jaunās redakcijas vārdiem „pamatojums ar konkrētiem, uz lietas materiāliem balstītiem apsvērumiem”.

Tādējādi apstrīdētā norma un tās jaunā redakcija pēc satura būtībā neatšķiras.

10.2. Izskatāmajā lietā ir būtiski ņemt vērā arī to, ka apstrīdētā norma tika piemērota Pieteikuma iesniedzējam tādā procesā, kurā tika izlemts jautājums par viņa ievietošanu pirmstiesas apcietinājumā. Pret Pieteikuma iesniedzēju uzsāktais kriminālprocess tajā daļā, kuras ietvaros viņam tika piemērots minētais apcietinājums, ir izbeigts 2013. gada 22. martā ar procesa virzītājas lēmumu (*sk. lietas materiālu 198.–200. lpp.*). Lai gan apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā Pieteikuma iesniedzējam radītās tiešās nelabvēlīgās sekas – atrašanās apcietinājumā – vairs nepastāv, tomēr apstrīdētās normas konstitucionalitātes vērtējumam var būt nozīme gadījumā, ja apstrīdētā norma tiktu atzīta par neatbilstošu Satversmei. Šādā gadījumā būtu pamats atzīt, ka vēl apstrīdētās normas darbības laikā Pieteikuma iesniedzējam apcietinājums piemērots tādā procesā, kas pārkāpis viņa pamattiesības. Satversmes tiesa nevar atteikties sniegt savu vērtējumu, ja līdz ar apstrīdētās normas spēka zaudēšanu strīds nav atrisinājies un lietā skartais konstitucionāli tiesiskais jautājums nav izvērtēts.

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka tās nolēmumiem ir būtiska nozīme tiesiskuma principa nodrošināšanā. Tāpēc Satversmes tiesai ir pienākums sniegt savu vērtējumu konstitucionāli nozīmīgā jautājumā arī tad, ja apstrīdētā norma zaudējusi spēku (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 9. punktu*).

Izskatāmajā lietā ir skarts būtisks konstitucionāli tiesisks jautājums, proti, personas tiesības uz informācijas saņemšanu un aizstāvības tiesību īstenošanu pirmstiesas kriminālprocesā, kurā tiek piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis. Tiesvedības turpināšana lietā ir nepieciešama, lai pārliecinātos par to, ka tiek nodrošināta gan Pieteikuma iesniedzēja, gan citu personu pamattiesību aizsardzība.

Tādējādi ir noraidāms Saeimas lūgums izbeigt tiesvedību lietā saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta 2. punktu un tiesvedība izskatāmajā lietā ir turpināma.

11. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma pārkāpj pušu līdzvērtīgu iespēju principu un neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.” Interpretējot Satversmes 92. panta pirmo teikumu, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tajā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, „taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un „taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta.

Pirmajā aspektā šis jēdziens interpretējams kopsakarā ar Satversmes 6. nodaļu, otrajā – sasaistē ar tiesiskas valsts principu, kas izriet no Satversmes 1. panta (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu*). Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process nozīmē valsts pienākumu paredzēt tiesiskās garantijas tiesiskuma un taisnīguma principu ievērošanai lietu izspriešanā un aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajā ietilpst, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdzvērtīgu iespēju princips (līdztiesības un sacīkstes princips), kā arī tiesības tikt uzklautam (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 8.2. punktu, 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 8.3. punktu un 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 19. punktu*).

Satversmes 92. pants uzliek valstij pienākumu izveidot sistēmu, atbilstoši kurai tiesa krimināllietas izskatītu kārtībā, kas nodrošinātu šo lietu taisnīgu un objektīvu izspriešanu. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka jēdziens „taisnīga tiesa” ietver arī pušu līdzvērtīgu iespēju principu (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01 secinājumu daļas 6. punktu*).

Līdzvērtīgu iespēju princips ir viens no taisnīgas tiesas elementiem, kas ietver arī pamattiesības uz lietas izskatīšanu sacīkstes procesā. Pušu līdzvērtīgu iespēju princips prasa, lai katrai pusei tiktu dota saprātīga iespēja sniegt argumentus savā lietā tādos apstākļos, kas to nenostāda ievērojami sliktākā situācijā salīdzinājumā ar otru pusi. Tādējādi abām pusēm – gan apsūdzībai, gan aizstāvībai – jābūt iespējai iepazīties ar otras puses argumentiem un savāktajiem

pierādījumiem, kā arī tos komentēt [sk. Gless S. *Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle*. No: *Utrecht Law Review*. 9. sēj., Nr. 4 (2013. gada septembris), 90. un 91. lpp.]

Apcietinājums ir ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, kuru saskaņā ar KPL normām var piemērot gan pirmstiesas kriminālprocesā, gan lietas iztiesāšanas procesā. Lēmumu par apcietinājuma piemērošanu pirmstiesas kriminālprocesā pieņem izmeklēšanas tiesnesis slēgtā tiesas sēdē, kurā piedalās gan procesa virzītājs, gan persona, par kuras apcietināšanu tiek lemts, un tās aizstāvis.

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 92. pantu, ir norādījusi, ka pušu līdzvērtīgu iespēju princips kriminālprocesā, no vienas puses, paredz visām procesā iesaistītajām pusēm iespēju izklāstīt lietas apstākļus un, no otras puses, liedz kādai no pusēm piešķirt būtiskas priekšrocības salīdzinājumā ar oponentu. Kriminālprocesu veido vairākas procesuālās stadijas, bet tas uzlūkojams kā vienots veselums, tāpēc pušu līdzvērtīgu iespēju princips jāievēro tiesā gan pirmstiesas procesā, gan lietas iztiesāšanā (sal. sk. *Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01 secinājumu daļas 6. punktu*).

Tādējādi pušu līdzvērtīgu iespēju princips ietilpst Satversmes 92. panta tvērumā un ir jāievēro, izlemjot jautājumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu.

12. Saskaņā ar Satversmes 89. pantu, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem, valstij ir pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu*). Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību

samazināšanas vai ierobežošanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu*).

Satversmes tiesa jau ir norādījusi, ka „Satversmes 92. pants garantē Konvencijas 5. panta ceturtajā daļā, kā arī 6. panta pirmajā un otrajā daļā paredzēto tiesību minimumu” (*Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01 secinājumu daļas 2. punkts*).

Konvencijas 5. panta ceturta daļa paredz, ka jebkura persona, kam aresta vai aizturēšanas ceļā atņemta brīvība, var ierosināt procesu, kurā tiesa nekavējoties pārbauda šīs personas aizturēšanas likumīgumu un nolemj to atbrīvot, ja aizturēšana nav bijusi likumīga. Savukārt 6. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu [...] pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, ar likumu noteiktā tiesā.”

Lai secinātu, kādu pamattiesību aizsardzības apjomu šajā gadījumā paredz Satversmes 92. pants, ir jānoskaidro Konvencijas normu saturs attiecībā uz personas tiesībām iepazīties ar krimināllietas materiāliem, kuri pamato nepieciešamību piemērot šai personai apcietinājumu.

13. Ja no Konvencijas normām un to interpretācijas ECT praksē izriet, ka attiecīgas Konvencijā nostiprinātas cilvēktiesības aptver konkrēto situāciju, tad šī situācija parasti ietilpst arī Satversmē nostiprināto attiecīgo pamattiesību tvērumā (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 12.1. punktu*).

ECT ir norādījusi, ka Konvencijas 6. panta un it īpaši tā trešās daļas prasības kriminālprocesā var būt nozīmīgas arī pirms lietas nosūtīšanas iztiesāšanai (*sk. ECT 1993. gada 24. novembra sprieduma lietā „Imbrioscia v. Switzerland”, iesniegums Nr. 13972/88, 36. punktu*). Konvencijas 5. panta ceturtajā daļā paredzētajam procesam pēc visām pazīmēm neesot jāatbilst tām pašām garantijām, kas izriet no Konvencijas 6. panta pirmās daļas (*sk., piemēram, ECT 2005. gada 15. novembra sprieduma lietā „Reinprecht v. Austria”, iesniegums Nr. 67175/01, 39. punktu*). Tomēr šādam procesam ir jāatbilst tiesas procesa pazīmēm un jādod attiecīgajai personai konkrētajam brīvības atņemšanas veidam atbilstošas tiesiskās

garantijas (sk., piemēram, ECT 2001. gada 29. marta sprieduma lietā „D.N. v. Switzerland”, iesniegums Nr. 27154/95, 41. punktu).

ECT praksē atzīts, ka apcietinājuma piemērošanas procesam vienmēr jānodrošina pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošana starp procesa virzītāju un aizstāvību. Šis princips neesot ievērots, ja aizstāvībai tiek liegta pieeja tiem kriminālprocesa materiāliem, kas satur ziņas par faktiem, uz kuru pamata tiek izlemts jautājums par apcietinājuma pirmreizējo piemērošanu vai apcietinājuma pagarināšanu (sk., piemēram, ECT 1989. gada 30. marta sprieduma lietā „Lamy v. Belgium”, iesniegums Nr. 10444/83, 29. punktu, 1991. gada 12. decembra sprieduma lietā „Toth v. Austria”, iesniegums Nr. 11894/85, 83.–84. punktu un 1999. gada 25. marta sprieduma lietā „Nikolova v. Bulgaria”, iesniegums Nr. 31195/96, 58. punktu).

Vienlaikus ECT ir atzinusi arī to, ka nepieciešamība nodrošināt efektīvu kriminālprocesa norisi var būt par pamatu tam, lai paturētu slepenībā kādu daļu no kriminālprocesa laikā savāktās informācijas. Tādējādi tiktu novērsta iespējamība, ka persona, pret kuru kriminālprocess uzsākts, var slēpt citus pierādījumus vai traucēt izmeklēšanai. Tomēr uz šādu leģitīmu mērķi nedrīkst tiekties, būtiski ierobežojot tiesības uz aizstāvību. Informācija, kura ir nozīmīga, lai izvērtētu personas apcietināšanas tiesiskumu, vienmēr ir atbilstošā veidā jādara zināma personas aizstāvim (sk. ECT 2006. gada 9. marta sprieduma lietā „Svipsta v. Latvia”, iesniegums Nr. 66820/01, 137. punktu, 2001. gada 13. februāra sprieduma lietā „Lietzow v. Germany”, iesniegums Nr. 24479/94, 47. punktu un 2001. gada 13. februāra sprieduma lietā „Garcia Alva v. Germany”, iesniegums Nr. 23541/94, 42. punktu).

Tādējādi Satversmes 92. panta pirmajā teikumā nostiprinātais pušu līdzvērtīgu iespēju princips paredz tiesības iepazīties ar tiem kriminālprocesa materiāliem, ar kuriem pamatota apcietinājuma piemērošana, tādā apjomā, lai varētu tikt īstenotas personas tiesības uz aizstāvību.

14. Pieteikuma iesniedzējs pauž viedokli, ka apstrīdētā norma ierobežo viņa tiesības uz taisnīgu tiesu pirmstiesas kriminālprocesā, jo liedz personai iespēju

iepazīties ar tiem kriminālprocesa materiāliem, ar kuriem tiek pamatots procesa virzītāja ierosinājums piemērot apcietinājumu. Savukārt Saeima norāda, ka pamattiesību ierobežojumu rada nevis apstrīdētā norma, bet tās piemērošanas prakse, un lūdz izbeigt tiesvedību, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu.

Apgalvojums, ka iespējamo personas pamattiesību pārkāpumu radījusi nevis apstrīdētā norma, bet gan tās piemērošanas prakse, pats par sevi vēl nav pamats tiesvedības izbeigšanai lietā. Lai šajā gadījumā būtu pamats izbeigt tiesvedību, visupirms nepieciešams secināt, ka tiesvedības turpināšana nav iespējama.

Lai izlemtu, vai tiesvedība lietā izbeidzama, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, Satversmes tiesai nepieciešams izvērtēt, vai apstrīdētā norma ierobežo Pieteikuma iesniedzēja tiesības, kas noteiktas Satversmes 92. panta pirmā teikuma.

14.1. Apstrīdētā norma *expressis verbis* nosaka procesa virzītāja pienākumu izsniegt attiecīgajai personai ierosinājuma kopiju, kurā pamatota drošības līdzekļa izvēle. Tādējādi apstrīdētā norma paredz šīs personas tiesības saņemt informāciju par apcietinājuma nepieciešamības pamatojumu noteiktā formā, proti, saņemt attiecīgā dokumenta kopiju bez īpaša pieprasījuma, turklāt pirms tam, kad tiek pieņemts lēmums par apcietinājuma piemērošanu.

Šāds regulējums ir pieņemts ar mērķi nodrošināt personai tiesības saņemt atbilstošu informāciju par drošības līdzekļa izvēles pamatā esošajiem krimināllietas materiāliem ikvienā gadījumā, kad tai tiek piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis (*sk. lietas materiālu 88. lpp.*). Apstrīdētās normas sākotnējā redakcija paredzēja, ka atsevišķos gadījumos, kad iepazīstināšana ar lietas materiāliem apdraud pirmstiesas izmeklēšanu vai arī trešajām personām vai sabiedrībai svarīgas intereses, iepazīstināšana ar attiecīgajiem lietas materiāliem ar procesa virzītāja lēmumu var tikt atlikta līdz apdraudējuma novēršanai. Taču tā neparedzēja procesa virzītāja pienākumu izsniegt apstrīdētajā normā minētā ierosinājuma kopiju. Tāpēc atsevišķos gadījumos personām vispār nebija iespēju iepazīties ar procesuālajiem dokumentiem, kuros fiksētās ziņas par faktiem tika izmantotas, lai pamatotu apcietinājuma piemērošanu.

Apstrīdētā norma salīdzinājumā ar tās sākotnējo redakciju noteica procesa virzītāja pienākumu ikvienā gadījumā pirms apcietinājuma piemērošanas informēt personu par izraudzītā drošības līdzekļa – apcietinājuma – pamatojumu. Tādējādi apstrīdētā norma paredzēja personas tiesības saņemt informāciju par apcietinājuma piemērošanas pamatojumu.

14.2. Apstrīdētā norma *expressis verbis* nenoteica, kas tad īsti uzskatāms par apcietinājuma piemērošanas pamatojumu. Tieši šis apstāklis radījis nepilnības apstrīdētās normas piemērošanas praksē.

Pieaicinātā persona K. Strada-Rozenberga norāda, ka apstrīdētās normas piemērošanas praksē bija vērojamas būtiskas nepilnības. Saskaņā ar apstrīdēto normu ierosinājumā piemērot apcietinājumu būtu jānorāda visi procesuālie dokumenti un tajos iekļautās ziņas, kas tiek izmantotas par pamatojumu drošības līdzekļa piemērošanas nepieciešamībai. Taču praksē tā neesot noticis (*sk. lietas materiālu 117.–118. lpp.*). Arī Ģenerālprokuratūra norāda, ka bijuši gadījumi, kad pēc procesa virzītāja ierosinājuma satura nav iespējams pilnībā saprast, konkrēti kādi fakti pamato nepieciešamību piemērot apcietinājumu. Tādējādi praksē personām tikusi ierobežota iespēja izvirzīt pretargumentus un pilnvērtīgi īstenot aizstāvību (*sk. lietas materiālu 84. lpp.*). Minēto apstiprina arī izmeklēšanas tiesneši, uzsverot, ka atsevišķos gadījumos „procesā virzītāju ierosinājumos izteiktie pieņēmumi vai apgalvojumi netiek argumentēti ar pierādījumiem, kādi iegūti procesa gaitā” (*sk. lietas materiālu 110. lpp.*).

Uz apcietinājuma piemērošanas ierosinājumu trūkumiem tika norādīts arī Sabiedriskās politikas centra PROVIDUS 2011. gada pētījumā „Apcietinājums Latvijas kriminālprocesā”. Pētījuma autori Dr. iur. Andrejs Judīns un M.iur. Ilona Kronberga secinājuši, ka zemas kvalitātes ierosinājumi par apcietinājuma piemērošanu nav nekāds retums. Kritiski esot vērtējama dažu procesa virzītāju pieeja šo ierosinājumu sastādīšanai, proti, tajos nevis tiek analizēta konkrēto lietu un personu raksturojoša informācija, ar kuru būtu jāpamato apcietinājuma piemērošana, bet tiek citēti vien Krimināllikuma panti (*sk.: Apcietinājums Latvijas kriminālprocesā. „Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS”, 2011, 53. lpp.*

Pieejams: http://www.sfl.lv/upload_file/2011%20gads/Apcietinajums%20Latvijas%20kriminalprocesa.pdf, aplūkots 2014. gada 4. martā).

Lai gan apstrīdētā norma tieši nenoteica ierosinājuma par apcietinājuma piemērošanu saturu, tomēr šajā dokumentā bija jāietver tāds pamatojums, lai izmeklēšanas tiesnesim, attiecīgajai personai un tās aizstāvim būtu saprotams, kādi fakti un apsvērumi bijuši par pamatu drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanai. Šāda pamatojuma nepieciešamība izriet no paša ierosinājuma kā procesuālā dokumenta mērķa un KPL normām par apcietinājuma pamatu un piemērošanu, no Kriminālprocesa likumā nostiprinātajiem pamatprincipiem, kā arī no Satversmes 92. panta satura. Tā kā personas nesaņēma pietiekamu informāciju par apcietinājuma pamatojumu, atsevišķos gadījumos varēja tikt ierobežotas arī personu tiesības uz aizstāvību, un pie šāda pamattiesību ierobežojuma noveda apstrīdētās normas neatbilstoša piemērošana.

Tādējādi arī pirms KPL 2013. gada 23. maija grozījumu spēkā stāšanās apstrīdētā norma bija interpretējama tā, ka ierosinājumā par apcietinājuma piemērošanu jānorāda šā drošības līdzekļa izvēles pamatojums ar konkrētiem, uz lietas materiāliem balstītiem apsvērumiem.

15. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka no apstrīdētās normas kopsakarā ar KPL 375. un 396. pantu izriet, ka nedz pašai personai, kurai drošības līdzeklis tiek piemērots, nedz arī tās aizstāvim nav skaidri noteiktu procesuālu tiesību iepazīties ar krimināllietas materiāliem (materiālu oriģināliem, nevis informāciju par tiem vai to pārstāstu), kas pamato šāda drošības līdzekļa piemērošanu. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka ikviens procesa virzītāja norādītais pamatojums, arī drošības līdzekļa izvēles pamatojums ar konkrētiem, uz lietas materiāliem balstītiem apsvērumiem, esot tikai procesa virzītāja sniegta lietas materiālu interpretācija, kas tos var atspoguļot vienpusīgi un selektīvi. Savukārt Saeima un citas izskatāmajā lietā iesaistītās personas, tostarp Ģenerālprokuratūra un izmeklēšanas tiesneši, norāda, ka apstrīdētā norma neliedz personai vai tās aizstāvim iespēju atbilstoši KPL 375. panta pirmajai daļai iepazīties ar informāciju, uz kuras pamata procesa virzītājs ierosinājis piemērot personai apcietinājumu.

Gan Pieteikuma iesniedzēja gadījumā, gan arī citos gadījumos, par kuriem informāciju sniedzis Pieteikuma iesniedzēja aizstāvis, personai vai tās aizstāvim bijusi liegta iespēja pēc to pieprasījuma iepazīties ar lietas materiāliem (*sk. lietas materiālu 128. lpp.*).

Pieteikuma iesniedzēja aizstāvis ar lūgumu ļaut iepazīties ar lietas materiāliem vērsies gan pie procesa virzītāja, gan pie izmeklēšanas tiesneša. Attiecīgajos dokumentos citastarp esot bijušas ietvertas atsauces uz Konvenciju un ECT praksi.

Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas protokolā norādīts, ka „tiesa nolemj advokāta lūgumu par iepazīšanos ar kriminālprocesa materiāliem noraidīt, jo jautājumu par iepazīstināšanu ar kriminālprocesa materiāliem izlemj procesa virzītājs” (*sk. lietas materiālu 168. lpp.*). Lēmumā par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu tiesa norādījusi „[...] no krimināllietas materiāliem redzams, ka Igors Jegorovs iepazīstināts ar aizturēšanas protokolu, lēmumu par atzīšanu par aizdomās turēto, un viņam izsniegts ierosinājums par apcietinājuma piemērošanu, kurā procesa virzītājs ir atspoguļojis savus argumentus. Savukārt, ievērojot krimināllietas efektīvas izmeklēšanas nepieciešamību, daļa no izmeklēšanas gaitā savāktās informācijas ir konfidenciāla un netiek izpausta, lai tādējādi netiktu traucēta izmeklēšana un pierādījumu iegūšanas process” (*sk. lietas materiālu 165. lpp.*). Arī procesa virzītāja, izvērtējusi minēto lūgumu un „kriminālprocesa materiālus, kuri nevar tikt detalizēti uzskaitīti”, pamatojoties uz KPL 375. un 396. pantu, norādījusi, ka „pieteikums dotajā brīdī nav izpildāms”, un to noraidījusi. Finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas prokuratūra noraidījusi Pieteikuma iesniedzēja sūdzību par minēto lēmumu, norādot, ka procesa virzītāja pamatoti atsaukusies uz KPL 375. un 396. pantu. Pēc prokurora ieskata, Pieteikuma iesniedzējam „nav nepieciešams papildus iepazīties ar krimināllietas materiāliem, lai saprastu, uz kāda pamata tika pieņemts lēmums par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu” (*sk. lietas materiālu 189. lpp.*).

Līdz ar to pamattiesību ierobežojums Pieteikuma iesniedzējam radies nevis apstrīdētās normas dēļ, bet gan procesa virzītāja rīcības rezultātā. Savukārt tiesa nav pārbaudījusi šāda ierobežojuma samērīgumu (tiesiskumu). Turklāt

ierobežojums iepazīties ar lietas materiāliem pamatots nevis ar apstrīdēto normu, bet gan ar KPL 375. un 396. pantu.

Tādējādi apstrīdētā norma neierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības.

16. Apstrīdētās normas un tās jaunās redakcijas saturs pēc būtības neatšķiras. Pieņemot KPL 2013. gada 23. maija grozījumus, KPL tika papildināts ar tiešu norādi uz personas tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem. Proti, KPL 60.² panta trešās daļas 1. punkts noteic, ka papildus tiesībām, kas noteiktas šā panta pirmajā daļā, aizturētajam, kā arī aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, kuram piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, ir tiesības iepazīties ar tiem lietas materiāliem, ar kuriem pamatots ierosinājums piemērot ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli, ciktāl šāda piekļuve neapdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses un netraucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu.

16.1. Izmeklēšanas tiesnesim adresētais procesa virzītāja ierosinājums piemērot apcietinājumu ir tikai viens no vairākiem elementiem, kas nodrošina personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, arī tiesības uz informāciju pirmstiesas kriminālprocesā. Pēc šā ierosinājuma satura attiecīgā persona var skaidri identificēt konkrētus procesa virzītāja pamatotus apsvērumus, kas ir pamats apcietinājuma piemērošanai. Proti, kā tas arī *expressis verbis* ir noteikts apstrīdētās normas jaunajā redakcijā, procesa virzītāja ierosinājumam jāietver „konkrētā drošības līdzekļa izvēles pamatojums ar konkrētiem, uz lietas materiāliem balstītiem apsvērumiem”. Procesā virzītāja ierosinājumā ietvertām norādēm uz konkrētiem, ar lietas materiāliem pamatotiem apsvērumiem nav nozīmes, ja personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiek liegta piekļuve šiem materiāliem. Tādējādi personai nedz pašai, nedz ar aizstāvja starpniecību nav iespējams pārbaudīt, vai procesa virzītāja sniegtā lietas materiālu interpretācija ierosinājumā par apcietinājuma piemērošanu ir korekta.

Tādējādi apstrīdētajā normā paredzētā ierosinājuma jēga ir nodrošināt to, lai persona zinātu, kādus lietas materiālus tā ir tiesīga izprasīt uzrādīšanai.

16.2. Nodrošinot personai tiesības iepazīties ar kriminālprocesa materiāliem, ir jāņem vērā arī sabiedrības intereses uz efektīva kriminālprocesa norisi un nepieciešamība aizsargāt citu personu tiesības. KPL 60.² panta trešās daļas 1. punktā noteikts, ka piekļuve lietas materiāliem nodrošināma tiktāl, ciktāl „šāda piekļuve neapdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses un netraucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu”. Tomēr, kaut arī minētās intereses uzskatāmas par svarīgām, KPL 375. pantā paredzētais izmeklēšanas noslēpums vai citu personu tiesību aizsardzība nevar kalpot par universālu pamatu tam, lai pirmstiesas kriminālprocesā personai, kad tiek izlemts jautājums par tās apcietināšanu, norādot uz minēto interešu esamību, tiktu atteikta piekļuve visiem lietas materiāliem. Tāpēc ir jāpanāk saprātīgs līdzsvars starp izmeklēšanas noslēpuma saglabāšanu un citu personu tiesību respektēšanu, no vienas puses, un pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu, no otras puses. Šāds līdzsvars var tikt panākts tad, ja pirmstiesas kriminālprocesa ietvaros personai tiek uzrādīti nevis visi, bet tikai tie lietas materiāli, kas pamato apcietinājuma piemērošanas nepieciešamību un nevar nodarīt būtisku kaitējumu citu personu tiesībām (kā, piemēram, sensitīvi personas dati, komercnoslēpums) vai izmeklēšanas interesēm. Savukārt procesa virzītājam ir pienākums organizēt kriminālprocesu un tā lietas materiālus sakārtot tādā veidā, lai vajadzības gadījumā tos materiālus, kuri pamato apcietinājuma piemērošanu, varētu nošķirt no pārējiem materiāliem, kuru uzrādīšana nav pieļaujama.

16.3. Nozīmīgu funkciju pirmstiesas apcietinājuma piemērošanas procesā pilda izmeklēšanas tiesnesis. Izmeklēšanas tiesnesis ir tiesnesis, kas likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā kontrolē cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesā. Tādējādi tieši izmeklēšanas tiesnesim ir jārod saprātīgs līdzsvars starp cilvēktiesību aizsardzību un nepieciešamību sabiedrības drošības interesēs ierobežot kādas personas tiesības. Nav pieļaujama tāda situācija, ka tiek ierobežotas personas pamattiesības iepazīties ar lietas materiāliem, uz kuriem pamatots apcietinājums, un šis pamattiesību ierobežojums netiek nodots tiesas kontrolei.

Saskaņā ar KPL 40. pantā noteikto izmeklēšanas tiesneša pienākums ir nodrošināt apcietinājuma piemērošanas procedūras atbilstību cilvēktiesībām, tostarp Konvencijā un Satversmē paredzētajām cilvēktiesībām. Pamatotu un izsvērtu lēmumu izmeklēšanas tiesnesis var pieņemt tikai tad, ja abām pusēm ir garantētas līdzvērtīgas iespējas, proti, tad, ja abas puses vienlīdz labi pārzina strīda priekšmetu – lietas materiālus, kas pamato apcietinājuma piemērošanu. Izmeklēšanas tiesnesis nedrīkstētu ignorēt tādu situāciju, ka personai, par kuras apcietināšanu tiek lemts, nav bijusi nodrošināta pušu līdzvērtīgu iespēju principam atbilstoša pieeja kriminālprocesa materiāliem.

17. Satversmes tiesa šā lēmuma 15. punktā jau ir secinājusi, ka apstrīdētā norma neierobežo Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības un ka viņa pamattiesību ierobežojums radies KPL 375. un 396. panta piemērošanas rezultātā. Šāda ierobežojuma tiesiskuma izvērtēšana neietilpst Satversmes tiesas kompetencē. Līdz ar to nav pamata turpināt lietas izskatīšanu un vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Tādējādi tiesvedības turpināšana šajā lietā nav iespējama.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, Satversmes tiesa

nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2013-11-01 „Par Kriminālprocesa likuma 246. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

A. Branta